

Hniezdenie ľabtušky ľúčnej (*Anthus pratensis*) v nížinnom prostredí Slovenska a Maďarska

Breeding of the Meadow Pipit (Anthus pratensis) in lowland environment of Slovakia and Hungary

Ladislav MOŠANSKÝ

Parazitologický ústav SAV, Löfflerova 10, 040 02 Košice, Slovensko; mosansky@saske.sk

Ľabtuška ľúčna (*Anthus pratensis*) obýva západnú časť Palearktckej oblasti. Hniezdi v celej severnej Európe a severozápadnej Ázii, od Britských ostrovov cez Škandináviu až po riekú Ob na východe (Hagemeyer & Blair). V západnej a strednej Európe prechádza južná hranica hniezdneho výskytu druhu východným, severným a juhozápadným Slovenskom (Hudec et al. 1983, Mošanský & Karaska 2002), severným Rakúskom a Švajčiarskom a zasahuje až do juhozápadného Francúzska. Izolovane hniezdi v Pyrenejách, v severných častiach Apeninského poloostrova, v južných Karpatoch a na Kaukaze (Glutz von Blotzheim & Bauer 1985, Klemm & Kohl 1988, Cepák et al. 2008).

Na Slovensku pravidelný hniezdny výskyt druhu je zaznamenaný predovšetkým v severnej časti stredného a východného Slovenska s najjužnejším výskytom vo Volovských vrchoch (Ferianc 1979, Šálek & Šmilauer 1993, Mošanský & Mošanský 1994, Mošanský & Karaska 2002). Optimálne hniezdne prostredie druhu je nad 600 m n. m., kde obýva otvorenú krajinu s vlhkým prostredím trávnych spoločenstiev, vlhké ľuky, pasienky a i., často s ojedinelými solitérmi nízkych drevín alebo vysokých bylín (Hudec et al. 1983).

Na území Maďarska v súčasnosti *A. pratensis* podľa literárnych údajov (Glutz von Blotzheim & Bauer 1985, Haraszthy 1998, Hadarics & Zalai 2008) nie je uvádzaný ako hniezdič, len ako pravidelný transmigrant a hibernant. Jediný starší údaj o hniezdení z roku 1927 uvádza Radetzky (1929), na základe

nájdenej čerstvej násady v močaristom biotope pri obci Szarvas.

Údaje o hniezdení *A. pratensis* z nižších polôh Slovenska sú ojedinelé (Mošanský & Karaska 2002) a z prostredia nížin sú známe len tri údaje o občasnom a ojedinelom zahniezdení, ako v južnej časti Borskej nížiny (Hudec et al. 1983, Tomovčík 1994) a zo severnej časti nížiny zo štvorca DFS 7369 uvádzajú Mošanský & Karaska (2002) mapový údaj o predpokladanom hniezdení bez bližšieho popisu. Ide o pozorovanie *A. Kúrthyho* (in litt.) zo dňa 5. 5. 1999, kedy na podmáčanej ľúke v NPR Zelenka (CHKO Záhorie) zaznamenal spievajúceho samca. Z nížinných oblastí východného Slovenska nie je známy údaj o hniezdení *A. pratensis* (Mošanský & Karaska 2002).

Počas 25. 5. až 1. 6. 2000 som zistil predpokladané hniezdenie 4 párov *A. pratensis* na Východoslovenskej rovine (820) južne od Trebišova, v k. ú. Zemplínske Hradište (DFS 7496, 48° 35' 20" s. š., 21° 46' 10" v. d., 98,6 m n. m.). Hniezdna lokalita sa nachádzala na podmáčanej ľúke východne asi 2,5 km od obce Zemplínske Hradište vedľa cestnej komunikácie smerujúcej na protipovodňovú hrádzu rieky Ondavy. Dňa 25. 5. som na uvedenej lokalite počul najprv vábenie dvoch jedincov *A. pratensis* počas letu a zosadnutí na bodliaky a potom tretieho samca pri speve a zosadnutí do porastu s bodliakmi. Nasledujúci deň (26. 5.) som opätovne zaregistroval v západnej časti lokality vábenie dvoch jedincov a priblížením sa k nim jeden vták sa začal ozývať varovným hlasom. Ďalších dvoch vtákov som zaznamenal pri speve

vo vzdialenosti 40 a 80 m od predchádzajúcich pozorovaných vtákov. Dňa 29. 6. som okrem troch spievajúcich samcov videl aj ďalšieho jedinca s hniezdnym materiálom, keď zaletel do hustého porastu ostríc. Pri poslednej návšteve lokality (1. 6.) som opätovne registroval štyroch spievajúcich jedincov.

Veľkosť plochy, kde sa zdržiavali jedince *A. pratensis* bola asi 250 × 250 m (6,25 ha), miestami podmáčaná, zo severu ohraničená vetrolamom, v stromovej etáži s dominantným zastúpením topoľa kanadského (*Populus canadensis*), jaseňa štíhleho (*Fraxinus excelsior*) a s ojedinelým agátom bielym (*Robinia pseudo-acacia*). V krovinnej etáži dominovala baza čierna (*Sambucus nigra*) a hloh (*Crataegus* sp.). Západnú časť ohraničoval odvodňovací kanál, pozdĺž ktorého bola miestami prerušovaná líniová zeleň s krovinnými vrbami (*Salix* sp.), trnkami (*Prunus spinosa*) a bazou. Na celej ploche lúky sa nachádzali väčšie alebo menšie skupiny hustých porastov ostríc (*Carex* sp.) a bodliakov (*Carduus acanthoides*) s malými depresiami s periodickou vodou a s porastom trsti a pálky (*Phragmites* sp., *Typha* sp.). Východná časť lokality bola ohraničená udržiavaným Hranským kanálom s ojedinelými vrbami.

Počas ďalších dvoch rokov (2001 a 2002) som druh na uvedenej lokalite, ako aj na území celej Ondavskej roviny počas hniezdného obdobia už nezaregistroval. Hniezdenie *A. pratensis* na Východoslovenskej rovine patrí medzi tzv. sporadické hniezdenia a zároveň je najvýchodnejší ako aj najnižší známy údaj o hniezdení druhu na Slovensku (Mošanský & Karaska 2002).

Zo severného výbežku Veľkej dunajskej kotliny (Alföldu), na maďarskej časti Medzibodrožia našiel A. Mošanský (in litt.) v r. 1984 malú hniezdnú kolóniu *A. pratensis*. V zápise ornitologického denníka je uvedené hniezdenie druhu severne od obce Cigánd, asi 2 km východne od usadlosti Bélatanya (DFS 7794, 48° 17' 50" s. š., 21° 54' 13" v. d. 91 m n. m.). Dňa 10. 6. 1984 zaznamenal A. Mošanský (in litt.) najprv spev jedného vtáka *Anthus* sp., keď ho upútal predovšetkým záver spevu pred zosadnutím na zem, kedy sa ozýval jemným dlhším hlasovým

prejavom typickým pre druh *A. pratensis*. Po dôkladnejšej obhliadke lokality zistil prítomnosť ďalších dvoch až troch spievajúcich samcov s typickým spevom pre *A. pratensis*. Hniezdnú kolóniu odhadol na 3–4 páry.

Dominantným porastom biotopu výskytu druhu bol kostihoj lekársky (*Symphytum officinalis*). Zvyšný bylinný porast bol riedky, s výskytom ostríc, ktorý nepokryval súvislo čierno sfarbené podložie. Celá lokalita mala mokradový charakter s minimálnymi podmáčanými plochami. Na lokalite ani v blízkom okolí sa nevyskytoval žiaden strom. Opätovne túto lokalitu navštívil 11. 6. 1984, kedy zaregistroval spev jedného jedinca a zároveň pozoroval ďalších dvoch vtákov, ktoré sa asi pol hodiny ozývali varovným hlasom.

Tento predpokladaný hniezdný výskyt *A. pratensis* je po doloženom hniezdení z r. 1927 pri Szarvasi (Radetzky 1929) druhým údajom o hniezdení na území Maďarska.

Literatúra

- CEPELÁK J., KILVAŇA P., FORMÁNEK J., HORÁK D., JELÍNEK M., SCHRÖPFER L., ŠKOPEK J. & ZÁRYBNICKÝ J. 2008: Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. — Aventinum, Praha.
- FERIANC O. 1979: Vtáky Slovenska 2. — VEDA, Bratislava.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N. & BAUER K.M. 1985: Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 10/II., Passeriformes (1. Teil) Motacillidae – Prunellidae. — Aula Verlag, Wiesbaden.
- HAGEMEIJER W. J. M. & BLAIR M. J. 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. — T. & A. D. Poyser, London.
- HARASZTHY L. 1998: Magyarország madarai. — Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- HUDEC K. 1983: Fauna ČSSR, Ptáci 3/I. — Academia Praha.
- HADARICS T. & ZALAI T. 2008: Magyarország madarainak névjegyzéke. — Magyar Madártani és Természettudományi Egyesület, Budapest.
- KLEMM W. & KOHL S. 1988: Die Ornithologie Siebenbürgens III. — Böhlau Verlag, Köln – Wien.
- MOŠANSKÝ L. & KARASKA D. 2002: L'abtuška lúčna (*Anthus pratensis*). — Pp.: 434–436. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A.

- & KRISTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. VEDA, Bratislava.
- MOŠANSKÝ L. & MOŠANSKÝ A. 1994: Breeding of the Meadow Pipit (*Anthus pratensis* L.) in Eastern Slovakia (Kojšovská hoľa, Voloenské vrchy Mountain). — *Biológia*, Bratislava **49**: 281–286.
- RADEZKY D. 1929: A réti pipis (*Anthus pratensis* L.) és a csíkosfejű sitke (*Acrocephalus aquaticus* GM.) fészke-lése Magyarországon. — *Kócsag* **1**: 38–43.
- SANIGA M. 1996: Vtáčie spoločenstvá hôľneho pásma Veľkej Fatry. — *Tichodroma* **9**: 51–64.
- ŠÁLEK M. & ŠMILAUER P. 1993: Analýza ornitocenóz centrální časti Veľké Fatry. — *Sylvia* **29**: 21–29.
- TOMOVČÍK M. 1994: Celoročná dynamika štruktúry ornitocenóz komplexu aluviálnych biotopov na nive dolného toku rieky Moravy (r. km 11–21), mŕtve ramená, lúka, les. — Diplomová práca. Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava.

Došlo: 6. 8. 2010

Prijaté: 26. 10. 2010

K miere polygynie trsteniarika škriekavého (*Acrocephalus arundinaceus*) na juhozápadnom Slovensku

On the rate of polygyny in the Great Reed Warbler (Acrocephalus arundinaceus) in south-west Slovakia

Alfréd TRNKA¹ & Pavol PROKOP^{1,2}

¹Katedra biológie, Trnavská univerzita, Priemyselná 4, 918 43 Trnava, Slovensko; atrnka@truni.sk

²Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 845 06 Bratislava, Slovensko

U spevavcov poznáme dva hlavné systémy párenia: sociálnu monogamiu, kedy sa jeden samec pári len s jednou samicou a spoločne vychovávajú potomstvo a sociálnu polygyniu, pri ktorej samec má simultánne viac ako jednu partnerku v jednej hniezdnej sezóne (Møller 1986). K príležitostne (fakultatívne) polygýnnym druhom spevavcov patrí aj trsteniarik škriekavý (*Acrocephalus arundinaceus*), u ktorého sa miera sociálnej polygynie pohybuje od 8 do 56% (Catchpole et al. 1985, Glutz von Blotzheim & Bauer 1991, Hasselquist 1998, Leisler & Wink 2000). Keďže časť samcov v populácii hniezdi s dvoma alebo viacerými samicami súbežne, časť samcov len s jednou samicou a časť samcov môže byť nespárených, vyhodnocovanie veľkosti populácie trsteniarika škriekavého len na základe teritoriálneho spevu samcov alebo

počtu nájdených hniezd nemusí vždy objektívne odrážať celkový počet hniezdiacich jedincov. Otázke polygynie trsteniarika škriekavého na Slovensku sa však doteraz nikto podrobnejšie nevenoval. V predloženej práci prispievame k objasneniu tejto problematiky u nás.

V práci vyhodnocujeme výsledky výskumu, ktorý prebiehal v rokoch 2007–2009 na rybníkoch pri Hornej Krupej (48° 29' s. š., 17° 32' v. d., 206 m n. m.) a štrkovisku pri Majcichove (48° 16' s. š., 17° 39' v. d., 122 m n. m.) v okrese Trnava. Pobrežnú vegetáciu na oboch lokalitách tvorila v prevažnej miere trst' obyčajná (*Phragmites australis*), na rybníkoch pri Hornej Krupej v menšom rozsahu aj pálka